

КЗК «МІСЬКА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ» КМР
ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

Вигнані з рідної землі

*Рекомендаційний список літератури
до 75 річниці примусового виселення українців*

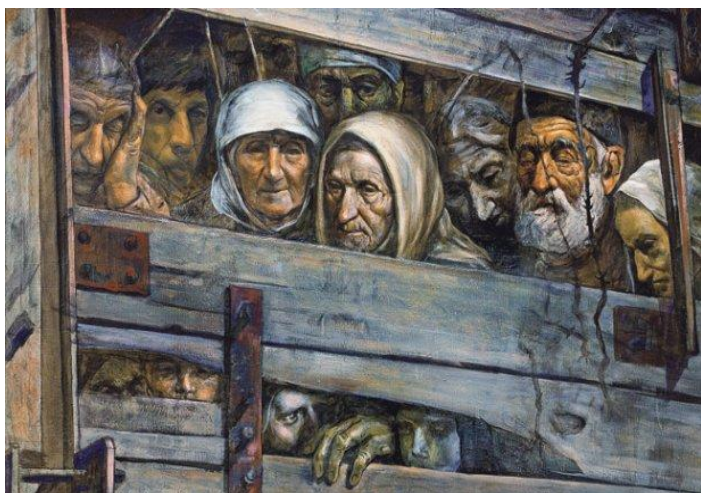
Кривий Ріг

2019

У 2019 році виповнюється 75 років від початку депортації з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини у 1944-1951 роках українців - автохтонних мешканців цих регіонів.

Протягом багатьох століть українці на цих територіях піддавалися утискам та переслідуванням від колонізаторів за свої віру, мову, землю, зазнавали численних духовних і матеріальних втрат, а в середині ХХ століття стали жертвами примусового виселення.

Новий державний кордон між УРСР і Польщею, що був встановлений після завершення Другої світової війни, не повністю співпадав з усталеними межами розселення українського і польського народів. На польській території опинилися українці, а на території західних областей УРСР – значна частина поляків. Уряди СРСР і Польщі домовилися про взаємний обмін цим населенням.

Упродовж 1944-1946 рр. до Польщі з УРСР переселилися близько 800 тисяч осіб – не лише етнічних поляків, але й євреїв та українців, які називали себе поляками. Українці, які проживали в Польщі, як правило, відмовлялися покидати рідні місця й домівки, тому їх (близько 500 тисяч осіб) до Радянської України переселили примусово. Незважаючи на ці заходи, майже

150 тисяч українців зуміли уникнути переселення до УРСР і залишилися у рідних місцях. Це суперечило планам комуністичного уряду Польщі щодо колонізації прикордонних земель. Тому 29 березня 1947 р. було прийнято рішення про примусове переселення українців до північних і західних земель Польщі. Ця акція здійснювалася під назвою «Операція «Вісла» з квітня 1947 до кінця 1948 року. За цей час, використовуючи жорстокі методи із застосуванням зброї, польський уряд депортував понад 140 тисяч осіб. На нових землях українцям заборонялося поселятися цілими селами, їх цілеспрямовано розселяли по 2-3 родини в різних населених пунктах. Національно свідомих українців, які посміли порушити заборону й повернутися до рідних місць, польська адміністрація ув'язнювала у концентраційному таборі м. Явожно.

Місцевості, «звільнені» від українців, відразу ж було заселено поляками. Тут свідомо знищувалися будь-які ознаки, що могли свідчити про попередніх господарів: зрівнювали з землею українські кладовища, руйнували старовинні церкви, багато з яких являли собою чудові витвори української архітектури XIV-XIX століть тощо.

Монумент жертвам депортації :
Надсяння у Тернополі

У 1990 р. польський парламент спеціальною постановою засудив операцію «Вісла», однак про перемогу історичної справедливості стосовно жертв цієї акції говорити передчасно: сприятливих політичних і економічних умов для повернення депортованих українців та їх нащадків у рідні місця поки що не створено.

Про відзначення на державному рівні 75-х роковин початку депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини у 1944-1951 роках [Текст]: постанова Верховної Ради України від 8 листопада 2018 року № 2608-VIII // Урядовий кур'єр. — 2018. — 24 листопада. — С. 9 ; Голос України. — 2018. — 27 листопада .- С.11.

Середа, В. Депортація, а не добровільна евакуація / В. Середа // Голос України. — 2018. — 14 грудня. — С. 12.

Як українців Закерзоння примусово виселяли з території Польщі до УРСР. 21 липня 1944 року у Москві, очевидно на противагу еміграційному польському уряду в Лондоні, створюють маріонетковий тимчасовий орган виконавчої влади у Польщі з гучною назвою Польський комітет національного визволення (ПКНВ). Можна би і не згадувати про цей комітет, якби його існування, хоча і формально, не визначало майбутню долю 700 тисяч українців Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини.

Саварин, Т. Подвиг Ярослави Галик. Лемківщина: літопис пам'яті /Т. Саварин // Слово Просвіти.-2018.-№ 5.-С.6.

Пам'ять є найголовнішою у світі для кожного свідомого лемка, тому що тримає зв'язок із матірною землею. Саме пам'ять про депортацію об'єднує лемків та інших депортованих у товариства заради потреби визнати їхню трагедію, засудити тих, хто її вчинив, і дати шанс вертатися безперешкодно на рідну Лемківщину. Адже цей злочин і досі не визнаний і не засуджений ані на всеукраїнському, ані на міжнародному рівні...

Як земне тяжіння, тримає лемків пам'ять про рідний край. Справжнім подвигом стала праця для персоніфікованого увіковічнення

пам'яті про жертви тяжкого злочину проти краян тендітної жінки Ярослави Галик. Вона нащадок виселенців Сяндецького повіту, нині голова Світової Федерації українських лемківських об'єднань, виконала подвижницьку працю на архівних матеріалах, щоб створити пам'ятник предкам в іменах: «Книга пам'яті Лемківщини 1944—1946».

Шот, М. «Ту ми ся тішимо і плачимо» / М. Шот// Урядовий кур'єр.- 2015.-5 серпня .- С.3.

Примусове переселення лемків з їхніх споконвічних земель.

Чос, В. Як нас заманили до Сибіру/ В. Чос // Голос України.-2013.- 12 червня .- С.14.

Нині мало хто навіть з істориків згадує, як 1940 року проводилася помпезна акція переселення українських сімей на необжиті простори Приамурського та Алтайського країв. Як поплатилися трударі-хлібороби за свою довірливість. Адже ніхто й гадки не мав, що за солодкими обіцянками влади приховано цинічний намір — знищити тих, хто не помер у тридцять третьому. Очевидцем тих подій був Дмитро Пожар із села Набоків Городищенського району. Тоді йому виповнилося 10 років.

Цукор, Є. Нас лишилося троє: спогади й роздуми депортованого українця / Є. Цукор // Голос України.-2009.- 20 травня.- С.15.

Ще не закінчилась війна, а на східних землях Польщі йшла підготовка до евакуації українців. Не всі хотіли їхати, часто переселяли примусово, в товарних вагонах разом з худобою. Так депортували понад 500 тисяч етнічних українців з Польщі на Україну. Ті люди втратили землю, все майно, яке неможливо перевезти через кордон, бо були обмеження.

«Влітку 1946 року вночі в наш дім вломилися злодії-поляки, забрали золоті весільні обручки, сережки, хрестики, срібні ложки, виделки, чайний сервіз, новий одяг, побили батька. А наступного дня в двір заїхали польські солдати, батька штовхали прикладом, наказали негайно запрягати коней та їхати з сім'єю на залізничну станцію. Коли батьки прощалися з новим будинком, покритим цинкованим залізом, збудованим за кошти старенької бабусі по батьковій лінії, новою коморою, яку спорудив батько, плакали гірко, залишаючи худобу, меблі, косарку, жниварку, колісні плуги, кінну молотарку з кіратом. Розуміли, що не повернуться. У Влодаві ми сіли в товарні вагони і поїзд пішов в Україну.

Так вдруге наша сім'я (і не тільки наша) потрапила під насильницьку евакуацію з власних земель, втрачаючи домівки, храми, могили прадідів. Це на совісті комуністичного режиму СРСР, який не рахувався з долею людей. Комуністи хотіли поповнити винищених під час війни українців в Україні — депортованими українцями з Польщі, Чехословаччини».

Горянський, О. Моє дитинство виросло у платті з мішка / О. Горянський // Урядовий кур'єр.-2008.- 13 червня .- С.18.

Тільки у період передвоєнної «совєтизації» з Північної Буковини та Бессарабії було репресовано і депортовано понад 11 тисяч громадян.

Трагічна сторінка нашої історії припадає на 13 червня. Нинішнього року виповнюється 75 річниця однієї з наймасовіших депортацій цивільного населення з території Північної Буковини та Бессарабії. За інформацією чернівецьких науковців масштабна «операція» депортації «ворогів народу» обговорювалася 8 червня 1941 року на об'єднаному засіданні бюро Чернівецького обкому КП(б)У та облвиконкому. Відтак у ніч з 12 на 13 червня вивезено 2279 сімей (7720 осіб).

Фенюк, М. Спогади/ М. Фенюк // Сучасність.-2006.-№ 3.- С.118.

Лупій, О. До Сибіру? За віщо? / О. Лупій // Літературна Україна.- 2005.-17 березня .-(№ 10).- С.4.

До 64-річчя від початку вивезення українців із західних областей України до Сибіру і Казахстану

Омелянчук, І. Переселенська трагедія / І. Омелянчук // Урядовий кур'єр.-2004.- 24 вересня .- С.1,7.

Виселення етнічних українців з Польщі.

Макарчук, С.А. Переселення поляків із західних областей України в Польщу у 1944-1946 рр. / С.А. Макарчук // Український історичний журнал .- 2003.-№ 3.- С.103.

Якименко, М. Депортація українців із Польщі на Полтавщину в 1944-1945 рр. та її соціально-економічні наслідки / М. Якименко // Березіль.-1998.- № 1-2.- С.162.

Плани операції акції «Вісла» польська влада почала виробляти ще в 1946 р. відразу після припинення переселення українців в УРСР. За зразок було взято сталінську практику виселення народів. Метою акції була ліквідація української

громади в Польщі засобами примусової полонізації, принагідно ліквідувавши всі форми українського національного життя, які ще існували на Лемківщині. Тут можна привести цитату зі звіту генерала Стефана Моссора своєму міністру оборони: «...Українці, які уникнули виселення, створюють небезпеку ірреденти в майбутньому». Цей лист був написаний генералом в лютому 1947 р. ще за

життя генерала Сверчевського, ніби-то смерть якого від повстанської кулі була причиною акції «Вісла». Військова операція «Вісла» розпочалася 28-го квітня 1947 року, в проведенні якої взяли участь 5 польських дивізій, три допоміжні полки та 500 міліціонерів. Поляки вдиралися в селянські хатини, жорстоко знущаючись над безборонним українським населенням, давали 2-3 години на збори. Заганяли по 4-6 родин у вагон і вивозили на північ та захід Польщі у Ольштинське, Щецінське, Познанське, Вроцлавське воєводства. Виселення супроводжувалося не тільки грабунком, жорстокими побоями чоловіків, жінок та дітей, а й арештами та вбивствами. Було виселено біля 150 тисяч людей, вбито 655 осіб, заарештовано 3873, з яких до страти було засуджено 443 українці. Було вивезено все українське православне та грекокатолицьке духовенство. Розселяли українців в старі зруйновані будинки не більше 3-х родин в одному селі, обов'язково віддалених одне від одного, не ближче 50-ти км від кордону і 30-ти км від міста. За спробу покинути нове місце проживання ув'язнювали у горезвісному концтаборі Явожно, а після 1957 р. лише декільком тисячам людей було дозволено повернутися на землі їх пращурів. Спроби заохотити польських поселенців переселитися на ті території були переважно безуспішними. Лемківщина і далі залишається малонаселеною, і багато визначних українських дерев'яних церков та інших культурних пам'яток на цих землях понівечено, зруйновано і піддано забуттю.

Дрозд, Р. Проблеми взаємовідносин поляків та українців у ПНР (1947-1989 рр.) / Р. Дрозд // Український історичний журнал. — 2018. — № 6.— С. 168-181.

Взаємовідносини між українцями і поляками після операції "Вісла".

Операція «Вісла» - це наш спільний біль // Голос України.- 2017.- 29 квітня .- С.5.

Горобець, Х. «Вісла» донині болить українцям / Х. Горобець // Урядовий кур'єр.- 2017.- 29 квітня .- С.1,5.

Шпак, В. Антиукраїнський злочин сталіністів Польщі / В. Шпак // Урядовий кур'єр.-2017.- 22 квітня .- С.9.

Операція «Вісла»

Литвин, Н. Уроки операции «Висла» / Н. Литвин, Л. Хахула // Зеркало недели.- 2017.- № 16.- С. 15.

Мельник, О. Метою депортацій було прагнення вирішити українське питання / О. Мельник // Урядовий кур'єр.-2012.- 3 липня .- С.11.

Операція «Вісла»

Гинда, В. Последние жертвы войны / В. Гинда // Корреспондент.- 2012.- № 21.- С.62.

Операція «Вісла»

Макар, Ю. Предтеча операції «Вісла»/ Ю. Макар // Голос України.- 2009.- 28 березня .- С.9.

Мельник, О. Операція «Вісла»: 60 років, аби досягнути історичну правду /О. Мельник // Урядовий кур'єр .- 2007.- 28 квітня .- С.5.

Переселенські акції 1944-1951 років.

Філіпчук, Н. Село оточили жовніри і найперше взялися бити.../ Н. Філіпчук // Голос України .- 2007.- 28 квітня .- С.12.

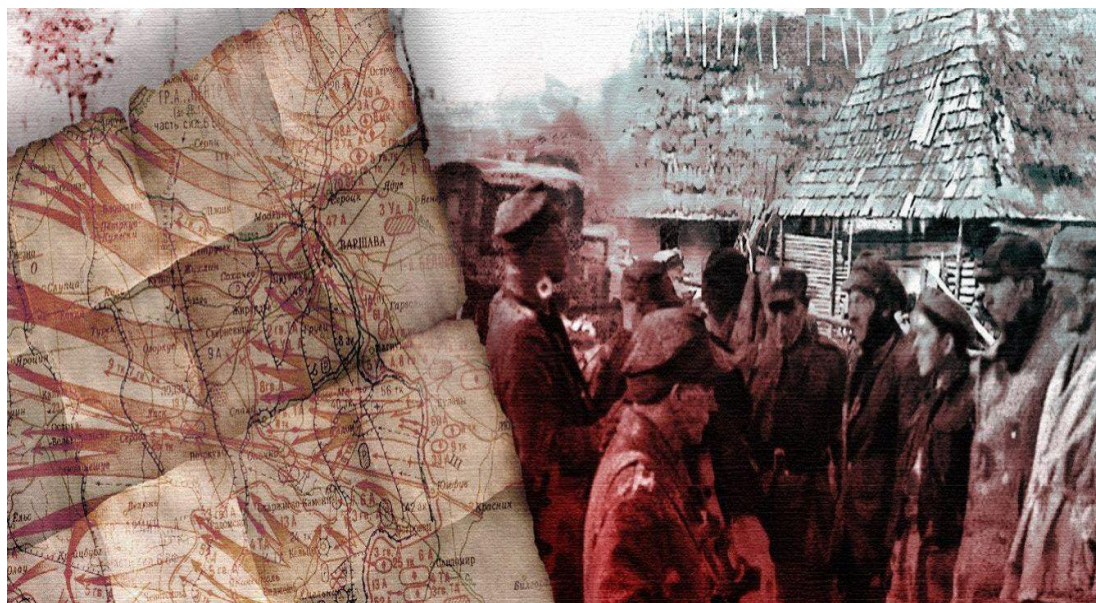
Операція «Вісла»

Мисик, О. 60-та річниця акції «Вісла» та її наслідки для українців Польщі в контексті сьогодення / О. Мисик // Політика і час .- 2007.- № 4.- С.36.

Операція «Вісла»: потрібна політична і правова оцінка // Урядовий кур'єр.-2007.- 31 березня .- С.4.

Омелянчук, І. Під жорнами трьох депортацій. Ще раз до «важких питань» українсько-польських взаємин / І. Омелянчук // Урядовий кур'єр.- 2002.- 30 листопада .- С.11.

Акція «Вісла» і «Буг-Дніпро»

Укладач : Золотарева М.Б. (провідний бібліограф)